

of regional economic security. Ranking method makes it possible to determine the ranged sequence of the primary factors-symptoms of regional economic security and to build a regional ranking in terms of regional economic security. The method of comparison allows identifying common and distinctive features of the calculation results of regional economic security for the two models.

Results. *The application of canonical analysis to identify the effective management latent factors of regional economic security allows: firstly, to determine the level of importance of each factor's indicators depending on the factor's influence on productive signs; secondly, to rank the primary factors-symptoms of regional economic security; and thirdly, to create the models of regional economic security assessment.*

Key words: *regional economic security, latent factors, canonical analysis, canonical correlation.*

Надійшла до редакції 10.03.2017

УДК 338:331.5

Дорофєєва Х. М.,
канд. екон. наук,
старший викладач
Басем Ф. А. Абудавуд,
аспірант

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна, e-mail: nds@donnuet.edu.ua
e-mail: basem_ra@hotmail.com

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ

UDC 338:331.5

Dorofeyeva Kh. M.,
PhD in Economic sciences,
Senior Lecturer
Basem F. A. Abudawyd,
PhD student

Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky, Kryvyi Rih, Ukraine, e-mail: nds@donnuet.edu.ua
e-mail: basem_ra@hotmail.com

MECHANISMS OF INTEGRATION ASSOCIATIONS' FORMATION AND DEVELOPMENT

Мета. *Метою статті є дослідження механізмів формування й розвитку інтеграційних об'єднань, зокрема залежно від моделі інтеграції та з урахуванням концепцій інтеграційного менеджменту.*

Методика. *Теоретико-методологічною основою дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, міжнародної економіки, праці вітчизняних і зарубіжних учених щодо дослідження міжнародних інтеграційних процесів. Дослідження ґрунтується на діалектичному методі пізнання та системному підході. Основні наукові результати одержано з використанням комплексу загальнонаукових методів дослідження, а саме: наукової дедукції та індукції (для розробки теоретичних підходів до обґрунтування моделей розвитку міжнародної економічної інтеграції), система-*

© Х. М. Дорофєєва, Ф. А. Абудавуд Басем, 2017

тизації та узагальнення (для обґрунтування теоретичних засад формування інтеграційного об'єднання).

Результати. Обґрунтовано необхідність управління процесами міжнародної економічної інтеграції з позиції формування ефективного інтеграційного угруповання, що розкривається у процесі створення певної ієрархічної організаційної структури управління економічним розвитком декількох суб'єктів міжнародної економічної діяльності. Визначено теоретико-методологічні засади дослідження механізму формування інтеграційного об'єднання, основними складовими якого виступають представники урядів країн, державних та муніципальних утворень, інтеграційний процес, економічні відносини між суб'єктами міжнародних відносин, інституціональний процес та цілі формування інтеграційного об'єднання.

Ключові слова: інтеграція, інтеграційне об'єднання, механізми формування інтеграційного об'єднання, моделі інтеграції, управління інтеграційним процесом.

Постановка проблеми. Формування в рамках нового світового порядку великої кількості інтеграційних об'єднань при постійному оновленні факторів впливу на їх функціонування потребує методологічного оформлення стратегічного планування на концептуальному рівні з метою подальшого обґрунтування положення інтеграційних угод. В умовах глобалізації в результаті інтенсифікації та диференціації міжнародного поділу праці, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, якісного і кількісного зростання обміну товарів та інтенсифікації пересування капіталів змінилися умови їх міждержавного і міжнародного спілкування. Характерною рисою міжнародної економічної інтеграції (МЕІ) на початку ХХІ століття є активізація інтеграції національних виробництв у глобальний економічний простір. Цей процес реалізовується за допомогою збільшення частки іноземних активів у виробничих і фінансових структурах національних економік. Зв'язки, що виникають між державами в процесі МЕІ, характеризуються різним ступенем внутрішньої згуртованості, спеціалізацією цілей, принципів і умов. На глобальному рівні наслідком МЕІ є формування інтеграційних одиниць із істотними відмінностями в рівнях гармонізації економічних відносин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у дослідження теорії економічної інтеграції внесли такі вчені, як: А. Агапов, В. Андрійчук, О. Бабуріна, Е. Бенуа, О. Булатова, Г. Кассель, Ж. Монне, В. Обухівський, М. Панич, В. Паньков, А. Предоль, Ж. Руефф, В. Сіденко, З. Соколова, О. Спартак, М. Стрижнев, П. Трофимова, А. Філіпенко, Л. Фітуні, В. Хальштейн, Ю. Чентуков, О. Чернега, Ю. Шишков, Р. Шуман. Однак увага більшості дослідників приділяється саме розвитку інтеграційних процесів, їх особливостям та змісту інтеграції як економічного, політичного та соціального явища сучасного світу. Потребують подальшого удосконалення дослідження механізмів формування й розвитку саме інтеграційних об'єднань як об'єктів інтеграційного процесу.

Метою статті є дослідження механізмів формування та розвитку інтеграційних об'єднань, зокрема залежно від моделі інтеграції та з урахуванням концепцій інтеграційного менеджменту.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні в науковій літературі виокремлюють кілька типів міжнародних інтеграційних одиниць залежно від принципу визначення мети й виконуваних функцій: регіональні та міжрегіональні інтеграційні об'єднання; міжнародні урядові наднаціональні організації координаційного типу; міжнародні неурядові організації [1]. Незважаючи на відмінність типів інтеграційних об'єднань, універсальним типом інтеграції є політико-економічна мо-

дель, в якій міжнародна кооперація та інтернаціоналізація знаходять не тільки якісно нову, більш зрілу форму, але і нові сутнісні форми трансплантації інтернаціонального регулювання й управління на політичному та економічному рівнях всіма процесами інтегративного розвитку. Незважаючи на значну специфіку, моделі інтеграційних об'єднань мають загальні ознаки, які проявляються в інтернаціональних процесах, що дозволяє конкуруючим системам знаходити компроміс: вирішувати протиріччя назрівають між ними, і т. д. На сьогодні існує 4 моделі об'єднань в світових інтеграційних процесах (рис. 1).

Говорячи про моделі політико-економічної інтеграції з урахуванням соціальних аспектів, слід зазначити, що основною метою такого об'єднання є формування цілісного простору в рамках інтеграційного процесу із забезпеченням спільності внутрішньої і зовнішньої політики, мобільності факторів виробництва і т. д. До таких інтеграційних об'єднань відносяться ЄС, Андская група (Латинська Америка), Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН).

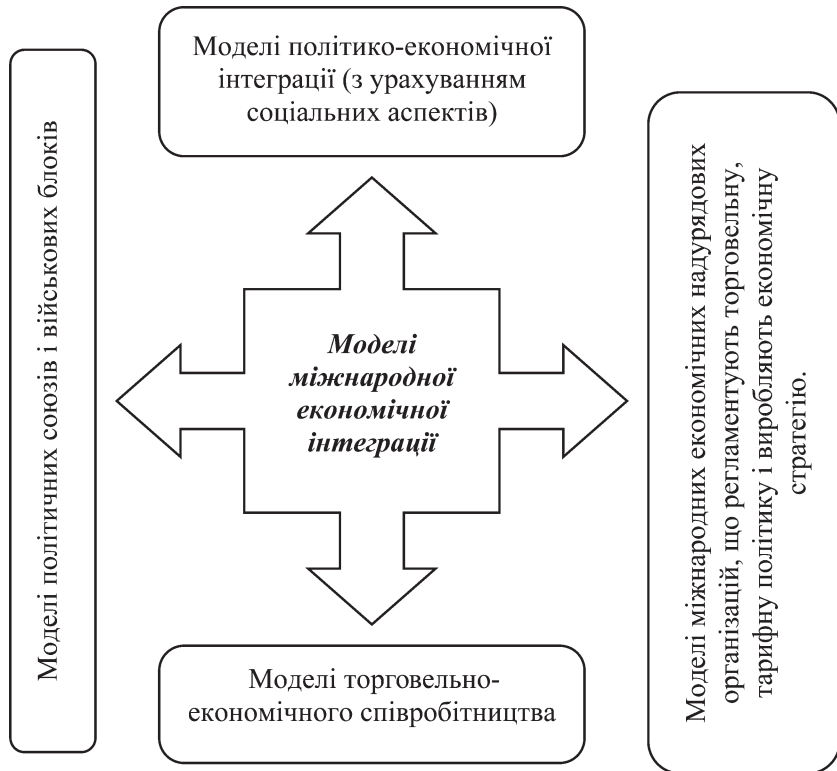

Рисунок 1 — Моделі міжнародної економічної інтеграції

Інтеграційні об'єднання, побудовані на основі моделі торговельно-економічного співробітництва, характеризуються наявністю певної спеціалізації (контроль за цінами на певні товари, лібералізація торговельної політики і т. д.). До таких угруповань відносяться Північноамериканська інтеграція, Організація арабських країн-експортерів нафти (ОАПЕК), Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК). Такі інтеграційні об'єднання, як Організація економічного співробітництва і розвитку, Конференція ООН з торгівлі та розвитку та інші, характеризуються як міжнародні надурядові організації, які регламентують торговельну, тарифну політику і виробляють загальну економічну стратегію країн-учасниць об'єднання. Модель формування політичних союзів і військових блоків характерна для таких інтеграційних об'єднань, як Організація Африканської єдності, Організація Північноатлантичного договору (НАТО) та інші, основними цілями яких є встановлення стабільного міжнародного (регіонального) порядку, формування платформ для проведення спільних консультацій, прийняття важливих політичних або військових рішень і т. д. Незважаючи на всю різноманітність охоплених сфер міжнародних відносин, інтеграційні одиниці не усувають конкуренцію, протиріччя міжнародних відносин, розбіжності між суб'єктами господарської діяльності. Один із відомих політичних діячів Франції Ж.-П. Шевенман під час формування ЄС писав, що, незважаючи на конфлікт інтересів між США і Японією, існує небезпека «виникнення справжнього американо-японського кондомініуму, що має

тенденцію відтіснити Європу» [2], що є своєрідним підтвердженням наявності різниці поведінки як інтеграційних одиниць, так і країн-членів об'єднань.

МЕІ є єдиним можливим сценарієм розвитку національної економіки в умовах глобалізації. Процеси інтеграції відображають внутрішню природу економічних відносин. Як зазначає А. Р. Джалалян, «у результаті МЕІ національна ідентичність потрапляє в жорсткі рамки економізації, неухильно веде до формування єдиного світового економічного простору, що робить нежиттєздатними ті моделі національної безпеки і національного розвитку, які засновані на ізоляції, а інтеграцію — єдино можливим засобом ефективного захисту національних інтересів» [3].

Сучасна стадія розвитку світового порядку вимагає зміни об'єктів, суб'єктів і методів організаційно-управлінської діяльності на всіх ієрархічних рівнях національної макроекономіки в процесі МЕІ, тому на зміну галузевому і регіональному управлінню приходить міжнаціональне управління як концепція «інтеграційного менеджменту», що значно підвищує ефективність функціонування інтеграційних об'єднань. Інтеграційний менеджмент є необхідним інструментом розвитку МЕІ. Як зазначає Ю. А. Матвійська, «якщо сфера управління як і раніше буде «розриватися» між взаємовиключними цілями — з одного боку, галузевим управлінням, а з іншого, — територіальним управлінням, то ефекту не дасть жодне з цих двох напрямків» [4].

У результаті процесу інтеграції створюється якісно нова економічна система як результат зміцнення міжнародної конвергенції. Організаційно-управлінські проблеми формування інтеграційних одиниць зводяться до забезпечення відповідності нормативно-правового регламентування їхньої виробничої, фінансової та зовнішньоекономічної діяльності, що знімає перешкоди інституційного характеру [5]. Не менш актуальна проблема — розробка цілеспрямованої стратегії інтеграційної політики на макrorівні, а також планування інтеграційної взаємодії, які визначають пріоритетні напрямки надурядової підтримки, умови ліквідації монополізму, що виникають в інтеграційних структурах, а також форми і методи економічного стимулювання організації конкурентного середовища в рамках інтеграційної одиниці і при формуванні торговельно-економічних відносин з третіми країнами.

З початком XXI століття зростає складність механізмів формування глобальної економічної системи. Пропорції і ресурси економіки інтеграційного об'єднання такі, що ефективне функціонування суб'єктів господарської діяльності значною мірою залежить від ступеня участі країн в територіальному поділі праці, від функціонування раціональних міжрегіональних зв'язків. Тому найважливішим аспектом МЕІ стає взаємодія інтеграційних об'єднань в єдиному економічному просторі [6].

Формування інтеграційного об'єднання як системи являє собою комплекс формальних і неформальних правил, принципів, норм, методів, ціннісних орієнтирів, організаційних форм, зв'язків та економічних відносин, які регулюють різні сфери міжнародних відносин [7]. Інтеграційній одиниці, як і будь-якій іншій системі, властиві такі характеристики: взаємозв'язок і взаємодія всіх компонентів системи; цілісність, узгодженість із місією і цілями об'єднання; автономність елементів організаційної структури і функцій управління; багатофункціональність і багатоаспектність [7].

Як вже говорилося вище, модель інтеграційного об'єднання визначає генеральну мету розвитку — найширше за змістом рішення, прийняте національними урядами і наднаціональними органами влади в рамках стратегічної взаємодії [8]. Вибір моделі інтеграційного об'єднання означає визначення або уточнення його місії і подальших напрямків діяльності. Як тільки визначено генеральну мету інтеграційної одиниці, можна вибрати підцілі і спільні завдання. Вони можуть мати

кількісну і якісну форму, але повинні носити досить протяжний у часі (стійкий) характер.

Специфіка формування інтеграційного об'єднання така, що, з одного боку, необхідно стимулювати взаємодію країн-учасниць в як можна більшій кількості сфер міжнародних відносин, забезпечувати достатню свободу дій країн-учасниць інтеграційного процесу, створити позитивні мотиви інтеграції, а з іншого — необхідно здійснювати контроль за інтеграційним процесом з метою стратегічного планування та взаємодії [9–10].

Критеріями ефективності інтеграційних процесів при цьому є економічні показники, за допомогою яких можна визначити синергетичний ефект економічного і соціального результату щодо національних показників країн-учасниць. При цьому загальна гармонізація умов і норм взаємодії є не метою, а найважливішою умовою побудови інтеграційного об'єднання.

Таким чином, виходячи з вищезгаданого, основними цілями формування інтеграційного об'єднання слід вважати:

- 1) забезпечення довгострокового функціонування інтеграційного процесу на основі ефективної організації всіх країн-учасниць;
- 2) створення конкурентоспроможного інтеграційного об'єднання найбільш ефективним і оптимальним шляхом.

Варто відзначити, що цілі формування інтеграційного об'єднання мають генетичну підпорядкованість головній меті МЕІ, а саме — формування єдиного економічного, правового, інформаційного простору в рамках наднаціональних зв'язків. Ця парадигма загальноприйнята в економіці та інших науках.

Висновки. Практика розвитку провідних інтеграційних об'єднань світу показує, що їх успіхи пов'язані саме із розробкою цілісної системи управління інтеграційною взаємодією, яка перебуває в постійному і безперервному розвитку відповідно до змін як самого об'єднання, так і зовнішнього середовища. У цих об'єднаннях створюється така організаційна структура і культура управління, в якій загальні напрямки розвитку інтегруються в національні стратегічні плани, які пов'язані з постійною розробкою перспективних векторів співпраці. Визначення механізмів формування інтеграційного об'єднання обумовлено різноманітністю управлінської дій національних суб'єктів. Таким чином, формування інтеграційного об'єднання являє собою складний багаторівневий процес, що підкоряється певним принципам і механізмам реалізації довгострокових стратегій розвитку держав-членів.

Список літератури/References

1. Концепція розвитку транспортно-дорожнього комплексу України на середньостроковий період та до 2020 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства транспорту і зв'язку України. — Режим доступу : <http://mintrans.gov.ua/mintrans/control/uk/publish/articl>.

Ministry of Transport and Communications of Ukraine. *Kontseptsyia rozvytku transportno-dorozhnoho kompleksu Ukrainy na serednostrokovyi period ta do 2020 roku*. [The concept of the transport system of Ukraine in the medium term and 2020]. Available at : <http://mintrans.gov.ua/mintrans/control/uk/publish/articl>.

Цель. Целью статьи является исследование механизмов формирования и развития интеграционных объединений, в том числе в зависимости от модели интеграции и с учетом концепций интеграционного менеджмента.

Методика. Теоретико-методологической основой исследования являются фундаментальные положения экономической теории, международной экономики, труды отечественных и зарубежных ученых по исследованию международных интеграционных процессов. Исследование основывается на диалектическом методе познания и системном подходе. Основные научные результаты получены с использованием комплекса общенаучных и специальных методов исследования, а именно: научной дедукции и индукции (для разработки теоретических подходов к обоснованию моделей развития международной экономической интеграции), систематизации и обобщения (для обоснования теоретических основ формирования интеграционного объединения).

Результаты. Обоснована необходимость управления процессами международной экономической интеграции с позиции формирования эффективной интеграционной группировки, что раскрывается в процессе создания определенной иерархической организационной структуры управления экономическим развитием нескольких субъектов международной экономической деятельности. Определены теоретико-методологические основы исследования механизма формирования интеграционного объединения, основными составляющими которого выступают представители правительств стран, государственных и муниципальных образований, интеграционный процесс, экономические отношения между субъектами международных отношений, институциональный процесс и цели формирования интеграционного объединения.

Ключевые слова: интеграция, интеграционное объединение, механизмы формирования интеграционного объединения, модели интеграции, управление интеграционными процессами.

Objective. The objective of this research is to study the mechanisms of formation and development of integration associations, including formation depending on the model of integration and taking into account the concepts of integration management.

Methods. The theoretical and methodological basis of the study are the fundamental provisions of economic theory, the international economy; the works of domestic and foreign scholars about the studying of international integration processes. The study is based on the dialectical method of cognition and the system approach. The main scientific results of the thesis are obtained using a set of general scientific and special research methods, namely: scientific deduction and induction (for developing theoretical approaches to the substantiation of models for the development of international economic integration), systematization and generalization (to justify the theoretical foundations of the formation of an integration association).

Results. The need to manage the processes of international economic integration from the position of forming an effective integration group is justified, which is revealed in the process of creating a certain hierarchical organizational structure for managing the economic development of several subjects of international economic activity. The theoretical and methodological foundations of the study of the formation mechanism of the integration association are determined, the main components of which are representatives of the governments of states, state and municipal entities, the integration process, economic relations between the subjects of international relations, the institutional process and the goals of forming an integration association.

Key words: integration, integration association, mechanisms for forming an integration association, integration models, integration processes management.

Надійшла до редакції 14.03.2017